

DALIA DILYTĖ

Kristijono Donelaičio pasakėčių parašymo laikas

ANOTACIJA. Iki šiol vyravo hipotezė, kad Donelaitis pirmiausia parašė pasakėčias, o vėliau, po gerų penkiolikos ar dvidešimties metų, sukūrė *Metus*. Remiantis šiame straipsnyje pateikto pasakėčių eilėdaros ir leksikos tyrimo medžiaga, minėtoji hipotezė atmetama ir bandoma siūlyti kitą pasakėčių parašymo laiko versiją.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: pasakėčia; Donelaitis; eilėdara; kalba.

Donelaičio kūrybinė biografija nežinoma. Neturime jokių neabejotinų duomenų, liudijančių, kada galėjo būti sukurti išlikusieji kūriniai. *Communis opinio doctorum* skelbia, kad pasakėčias Donelaitis sukūrė kūrybinio kelio pradžioje. Pamatą šiai įsivyravusiai hipotezei padėjo trečiasis Donelaičio raštų leidėjas Georgas Heinrichas Ferdinandas Nesselmannas. Raštų leidimo su vertimu į vokiečių kalbą pratarmėje (1869) jis apie tai parašė du sakinius. Pranešęs, kad remiasi Johanno Friedfricho Hohlfeldto nuorašu, jis sako, jog Hohlfeldto rankraštyje pasakėčios einančios pirma ir spėja, kad jos yra poeto jaunystės darbas: „Vorán stehen die sechs Fabeln, augenscheinlich Jugendarbeiten des Dichters, wenigstens erste Versuche desselben im Gebrauch des Hexameters; durchweg ist er hier noch in lebhaftem Kampfe mit Sprache und Metrum, die er beide noch nicht hinlänglich beherrscht; die Hexameter sind schwerfällig, ungelenkt und des Wohlklanges entbehrend, ja hie und da kaum lesbar (man vgl. I. 54, IV. 29) und stehen bedeutend hinter den eleganten und fließenden Versen der vier größeren Gedichte zurück auch weicht der Dichter hier noch öfters von der in der Idyllen mit Konsequenz durchgeführten Accentuation

ab, was ich im Glossar bei einzelnen Wörtern (neprietelius u. a.) nachgewiesen habe.“¹ Nesselmanno priekaištai yra įspūdingi, bet abstraktūs. Visiškai neaišku, ką reiškia „schwerfällig, ungelenk“. Ar čia turima galvoje pėdų rūšys (pavyzdžiui, spondėjų gausa), ar iktų ypatumai? Dar neaiškiau, ko pasigenda autorius, sakydamas: „des Wohlklanges entbehrend“. Hegzametras yra skambi eilėdara, tad tenka tik spėlioti: gal jis turi galvoje tuos pačius spondėjus? Be dviejų, jo nuomone, nevykusių eilučių pavyzdžių, Nesselmannas daugiau savo teiginius pagrindžiančių argumentų nepateikė. Beje, jis nepatiksline, kodėl ir tas dvi eilutes laiko nevykusiomis.

Visi vėlesni leidėjai ir tyrinėtojai, nepateikdami jokių įrodymų, kartojo Nesselmanno žodžius. Mykolas Biržiška teigė taip: „Kalbos ir hegzametro atžvilgiu pasakėčios menkesnės už idiles, jos gali būti laikomos ir ankstyvesniais jo mėginimais lietuvių poezijos srityje.“² Motiejus Miškinis rašė panašiai: „Kadangi pasakėčios eiliavimo, kalbos ir kitais atžvilgiais žymiai silpnesnės už idiles, tai manoma, kad jos kiek anksčiau parašytos, maždaug penktosios XVIII amžiaus dešimties pradžioje.“³ Sovietinėje Lietuvoje padėtis nepasikeitė. Akademinėje *Lietuvių literatūros istorijoje* (straipsnį apie Donelaitį parašė Vincas Mykolaitis-Putinas) irgi tvirtinama, kad „pasakėčių kalba ir eilėdara vietomis dar gana sunki“⁴. Jurgis Lebedys, tiksliai atpasakojęs Nesselmanno nuomonę, su ja nediskutuoja ir pareiškia, jog pasakėčios yra Donelaičio

¹ [Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann,] „Vorrede“, in: Christian Donalitus, *Littauische Dichtungen nach den Königsberger Handschriften mit metrischer Übersetzung, kritischen Anmerkungen und genauem Glossar herausgegeben von G. H. F. Nesselmann, Königsberg: Verlag von Hübner et Maß, 1869, p. IX. „Pirmiau eina šešios pasakėčios, aiškiai poeto jaunystės darbai ar bent pirmieji jo hegzametro bandymai. Čia jis ištiesai grumiasi su kalba ir eilėdara, kurių dar nėra pakankamai įvaldęs; hegzametrai sunkūs, sustingę bei stokoiantys skambumo, kai kur netgi vos paskaitomi (Plg., pvz., I. 54, IV. 29) ir gerokai atsilieka nuo dailių, sklandžių keturių stambesniųjų eilėraščių eilučių; taip pat poetas čia dar dažnai nepaiso idilėse nuosekliai žymėto kirčiavimo, ką aš savo žodyne atskirų žodžių atvejais („neprietelius“ ir kt.) nurodžiau.“ Vertė Leonas Gineitis. Cituojama iš: *Iš vokiškųjų raštų apie Donelaitį*, parengė Leonas Gineitis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 54.*

² Mykolas Biržiška, „Duonelaitis Kristijonas“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 7, Kaunas: Spaudos fondas, 1939, p. 207.

³ Motiejus Miškinis, *Lietuvių literatūra*, Kaunas: Šviesa, 1990, p. 135. Tai 1939 m. veikalo fotografuotinis leidimas.

⁴ *Lietuvių literatūros istorija*, t. I, redagavo Kostas Korsakas, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957, p. 257.

kūrybos pradžia⁵. Leonas Gineitis du kartus pakartoja tą patį: „Vis dėlto šios pasakėčios stiliaus, eilėdaros atžvilgiu yra silpnesnės už „Metus“, taigi atrodo rašytos dar nepatyrusio poeto plunksna.“⁶ „Išlikusios pasakėčios stiliaus bei eilėdaros atžvilgiu yra silpnesnės už „Metus“, taigi parašytos anksčiau, dar nepatyrusio poeto plunksna, todėl jas ir linkstama priskirti Stalupėnų laikotarpiui.“⁷ Tokios pat nuomonės laikėsi ir kiti autoriai⁸. Pamažu ši hipotezė buvo praplėsta spėjimu, kad pasakėčias poetas sukūrė 1740–1743 m. gyvendamas Stalupėnuose ir skyrė mokyklai⁹. Tik Vincas Kuzmickas teigė, kad pasakėčios parašytos subrendusio, juntančio savo tvirtą padėtį visuomenėje žmogaus, taigi jos buvusios sukurtos Tolminkiemyje¹⁰, o Albinas Jovaišas, tiesa, nepateikdamas jokių argumentų, primygtinai tvirtino, kad kūrybinį kelią Donelaitis pasakėčiomis pradėjo turbūt apie 1750 m.¹¹ Bene vienintelis Saulius Žukas, nagrinėdamas *Pasaką apie šūdvalbį*, yra užsiminęs, kad ji galėjo būti parašyta vėliau už *Metus*¹². Visuotinai spėjama, jog *Metai* buvo sukurti 1765–1775 m. Taigi, pasak vyraujančios hipotezės, Donelaitis Stalupėnuose ar vos tik atvykęs į Tolminkiemį parašė pasakėčias, paskui penkiolika ar dvi-

⁵ Jurgis Lebedys, *Lituanistikos baruose*, t. I, Vilnius: Vaga, 1972, p. 212.

⁶ Leonas Gineitis, „Įvadas“, in: Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, Vilnius: Vaga, 1977, p. 8.

⁷ Idem, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 219.

⁸ Maironis, „Kristijonas Donelaitis“, in: Maironis, *Raštai*, t. III, antroji knyga, Vilnius: Vaga, 1992, p. 775; Kostas Korsakas, „K. Donelaitis ir jo „Metai““, in: Kristijonas Donelaitis, *Metai. Pasakėčios*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1945, p. 11.

⁹ Franz Tetzner, „Zum zweihundertjährigen Geburtstag des ostpreussischen Dichters Christian Donalitus“, in: *Altpreussische Monatschrift*, Bd. 51, 1914, p. 175; Mykolas Biržiška, *Duonelaičio gyvenimas ir raštai*, Kaunas: „Vairo“ bendrovės leidinys, 1927, p. 26; Leonas Gineitis, *Klasicizmo problema lietuvių literatūroje*, Vilnius: Vaga, 1972, p. 168; Idem, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, p. 218–219; Idem, *Prūsiškasis patriotizmas ir lietuvių literatūra*, Vilnius: Pradai, 1995, p. 88; Kostas Doveika, „Vingiuotas gyvenimo kelias“, in: *Kristijonas Donelaitis literatūros moksle ir kritikoje*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 48; Pranas Naujokaitis, „Kristijonas Donelaitis (1714–1780)“, in: *Egzodo Donelaitis: Lietuvių išieivių tekstai apie Kristijoną Donelaitį*, sudarė ir parengė Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Aidai, MMI, p. 224.

¹⁰ Vincas Kuzmickas, *Kristijonas Donelaitis*, Vilnius: Vaga, 1983, p. 119.

¹¹ Albinas Jovaišas, *Kristijonas Donelaitis*, Kaunas: Šviesa, 1992, p. 43; Albinas Jovaišas, *Senoji Lietuvos literatūra*, Kaunas: Šviesa, 1998, p. 201; Eugenija Ulčinitė, Albinas Jovaišas, *Lietuvių literatūros istorija. XIII–XVIII amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 444.

¹² Saulius Žukas, *Žmogaus vaizdavimas lietuvių literatūroje*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 50, 71.

dešimt metų nieko nerašė, nes sodino sodą, statė bažnyčią, mokyklą, atliko kapitalinį klebonijos remontą, savo lėšomis pastatė ir padovanojo parapijai pastorių našlių prieglaudos namus, o po to vėl grįžo prie poezijos ir sukūrė *Metus*. Tad pasakėčių ir *Metų* sukūrimo laiką skyrė daugiau kaip dvidešimties ar penkiolikos metų tarpas.

Kadangi ši vieninga ir tvirta hipotezė rėmėsi ne tyrimo medžiaga, o Nesselmanno teiginiu, išdėstytu tik dviem sakiniais, kilo mintis ją patikrinti. Užsibrėžiau išnagrinėti mokslininkų gana abstrakčiai nusakytus pasakėčių eilėdaros ir kalbos trūkumus: juos surasti, įvardyti, apibūdinti, suklasifikuoti.

Hegzametro tyrimas. Pasirinkau akcentinės (dar vadinamos tonine) eilėdaros tyrimą. Taip dariau dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia todėl, kad Nesselmannas ir vėlesni autoriai, kalbėję apie pasakėčių eilėdarą, be abejo, turėjo galvoje akcentinį hegzametą. Kaip žinoma, Aleksas Girdenis atrado, jog Donelaičio *Metų* eilėdara nėra vien akcentinė¹³. Nagrinėdama pasakėčias aptikau, kad ir jose, be akcentinės eilėdaros sluoksnio, esama kvantitatyvinės, arba metrinės, eilėdaros bruožų, tačiau akcentinės eilėdaros elementai turi daugiau svorio ir yra pastovesni. Taigi, antroji akcentinės eilėdaros principų tyrimo priežastis buvo ta, kad jie Donelaičio hegzametre yra ryškesni.

Hegzametro ypatybių tyrimo rezultatai būtų tokie. Hegzametro eilutę pirmiausia charakterizuoja pėdų skaičius. Jų turi būti šešios. Tyrimo rezultatai rodo, kad Donelaičio pasakėčių hegzametro eilutės turi po šešias pėdas. Nėra turinčių septynias pėdas eilučių, kokia, pavyzdžiui, atsirado *Metuose* (PL 312) arba kokių pasitaiko šiuolaikiniuose antikinių kūrinių vertimuose. Tik viena pasakėčių eilutė yra netaisyklinga: „O save vieną tikt per drūtą laikydams“ (AG 11)¹⁴. Ji turi tik penkias pėdas: du daktilius ir tris spondėjus. Antroje eilutės pusėje trūksta vieno spondėjo, vieno dviskiemenio žodžio, pavyzdžiui, žodžio „medį“ ar kokio kito. Jei jis būtų, eilėdaros požiūriu eilutė jokių trūkumų neturėtų: „O save vieną tikt per drūtą medį laikydams“. Kadangi nėra pasakėčių rankraščių, tai sunku pasakyti, kur tas dviskiemenis žodis dinga.

¹³ Aleksas Girdenis, „*Metų* hegzametas“, in: *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Vaga, 1993, p. 60–96.

¹⁴ Šiame straipsnyje vartotos tokios Donelaičio pasakėčių antraščių santrumpos: LGČ – *Lapės ir gandro česnis*; RJ – *Rudikis jomarkininks*; ŠD – *Šuo Didgalvis*; PŠ – *Pasaka apie šūdvalbį*; VP – *Vilks provininks*; AG – *Aužuols gyrapelnys*. Pasakėčios cituojamos iš: Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, Vilnius: Vaga, 1977.

Gal jį praleido Hohldfedtas, o gal Donelaitis neapsižiūrėjo ir neužrašė, palikęs jį mintyse. Tai būtų vienintelė poeto klaida. Beje, tik penkias pėdas turinčių eilučių randama ir *Metuose*. Nesselmannas aptiko šias po 5 pėdas turinčias *Metų* ir atskirai išlikusio fragmento eilutes: „Sykiais vargstantiems nei koks geradėjas“ (PL 190)¹⁵; „Taigi nutverkim jau kiekviens savo jautį“ (PL 478); „Mums kasdien ir taip dosnai dovanoja“ (RG 434); „Taip kad jos smarkums, tamsoj pasikėlęs“ (ŽR 238); „Būras rods, ne pons, ale mandagus būras“ (T 7)¹⁶. Pastebėjęs šias klaidas, jis tik konstatavo tai komentare, nepareikšdamas autoriui jokio priekaišto dėl epo eilėdaros. Taigi ir dėl vienos netaisyklingos pasakėčių eilutės nereikėtų daryti apibendrinamų neigiamų išvadų apie visų pasakėčių eilėdarą. Galime teigti, kad dėl pėdų skaičiaus pasakėčių hegzametru nieko itin bloga negalima prikišti.

Gero hegzometro penktoji pėda turi būti daktilis. Vadinamųjų spondėjinių eilučių (*στίχος σπονδειαίμων*, arba *versus spondiacus*) su penktuoju spondėju pasitaiko Homero poemose ir vėlesniuose epuose, bet, manoma, kad jau Homeras įtvirtino hegzometro eilutę su penktosios pėdos daktiliu¹⁷. Aleksandriečiai tokių eilučių labai vengė, o klasikinių laikų romėnai tik retsykiais pavartodavo penktosios pėdos spondėją stilistikos sumetimais¹⁸. Tyrimas rodo, kad Donelaičio pasakėčiose penktoji pėda visur yra daktilis. Dažnai tai vienintelis daktilis eilutėje, nes daktilių pasakėčiose yra nedaug, jose viešpatauja spondėjai. Ši pėda dažna ir *Metuose*. Spondėjų gausą čia pirmasis pastebėjo Rėza¹⁹, o Ročka ir Girdenis, ištyrę Donelaičio hegzametrus, nustatė,

¹⁵ *Metai* cituojami iš: Kristijonas Donelaitis, *Metai ir pasakėčios*, Vilnius: Baltos lankos, 1994. Vartotos tokios antraščių santrumpos: PL – *Pavasario linksmybės*; VD – *Vasaros darbai*; RG – *Rudenio gėrybės*; ŽR – *Žiemos rūpesčiai*; T – „*Tęsinys*“.

¹⁶ Georg Heinrich Nesselmann, „Anmerkungen“, in: *op. cit.*, p. 199.

¹⁷ Karl Meister, *Die homerische Kunstsprache*, Leipzig: Verlag und Druck von B. G. Teubner, 1921, p. 7, 232.

¹⁸ Hermann Gottfried, *Handbuch der Metrik*, Leipzig: bei Gerhard Fleischer dem Jüngeren, 1799, p. 131–132; Wilhelm Christ, *Metrik der Griechen und Römer*, Leipzig: Druck und Verlag von B. G. Teubner, 1874, p. 176–179; Sandro Boldrini, *Prosodie und Metrik der Römer*, Stuttgart und Leipzig: B. G. Teubner, 1999, p. 91.

¹⁹ [Rhesa,] „Vorbericht“, in: *Das Jahr in vier Gesängen, Ein ländliches Epos aus dem Litauischen des Christian Doneleitis, genannt Donalitus, in gleichem Versmaß ins Deutsche übertragen von D. L. J. Rhesa, Prof. D. Theol.*, Königsberg: Gedruckt in der Königl. Hofbuchdruckerei, 1818, p. XII, XIV.

kad ši pėda poemoje yra vyraujanti²⁰. Būtent spondėjinėse eilutėse Donelaitis dažniausiai sėkmingai derina senovinės kvantitatyvinės ir naujoviškos akcentinės eilėdaros principus. Tokį pėdų pasirinkimą galėjo lemti tikslas pateikti ir senovinės eilėdaros klodą, bet galėjo veikti ir poeto individualybės ypatumai. Pavyzdžiui, žinoma, kad Vergilijus labiau mėgo spondėją (šios pėdos itin gausu jo *Georgikose*), bet Ovidijus – daktilį. Beje, dėl spondėjo pomėgio nei senovėje, nei dabar niekas Vergilijui nėra priekaištavęs.

Dar vienas klausimas – iktų dėliojimo tvarka, kitaip vadinama skandavimu. Akcentinės eilėdaros hegzametras siekia, kad trumpų žodžių iktai sutaptų su žodžio kirčiu. Ilgesni žodžiai dažnai gauna po du iktus. Pasakėčiose yra per dešimt žodžių, kurių iktai nesutampa su dabartinėje literatūrinėje kalboje įprastu žodžio kirčiu, bet turime pabrėžti, jog visus šiuos žodžius su lygiai taip pat kirčio normos neatitinkančiu iktu randame ir *Metuose*. Štai veiksmazodžio „saugotis“ liepiamosios nuosakos vienaskaitos antrasis asmuo gauna iktą ant antrojo skiemens: „**To**, sak**au** tau, tok**io** nep**ri**eteliaus sk**au**dž**ia**i saugok**is**“ (LGČ 55). Tačiau lygiai toje pačioje vietoje šio žodžio iktus randame ir *Metuose*: „T**ikt** saugok**is**, kad ne pats, be re**ik**alo mu**š**dams / **Su** glūp**ai**s savo jau**č**iais **į** galv**į**į pav**ir**si“ (PL 515–516); „Ale žmog**au**, žmog**au**! saugok**is** to nemin**ė**ti“ (VD 683); „T**ikt**, min**au**, saugok**is**, kad, sau kakal**į** kurdams“ (ŽR 285); „**Tu**, – tarė Pričkus jam, – saugok**is** Kasparą kibyt“ (ŽR 402). Daiktavardžio „vargdieniai“ galininkas gauna iktą ant pirmojo žodžio skiemens: „**O** paseloms smark**us** // nep**ri**etelius vargdien**į** lupa“ (LGČ 60). Tokį pat atvejį randame ir *Metuose*: „**Kas** tau liep**ė** vargdien**į** nul**ū**du**š**į spardyt“ (ŽR 483). Būdvardžio „nemandagus“ bevardės giminės forma turi iktą ant antrojo skiemens: „**Juk** nemandagu yr kaimyną gerą užmir**š**ti“ (LGČ 10). Tačiau Donelaitis ir *Metuose* pažymi iktu pirmąjį ir kitų būdvardžio „mandagus“ giminių skiemenį: „**Bū**ras, rods, ne pons, ale mandagus būras“ (T 7); „**Kam** juok**ies**, žioply! Girdėdamas mandagų žod**į**“ (VD 266); „**Ir** šiupinys gardus, taipjau ir mandagi gruč**ė**“ (RG 417). Dar vieną nesutampantį su natūraliu žodžio kirčiu iktą Donelaitis deda ant žodžio „Dievas“ šauksmininko paskutinio skiemens: „Pagail**ė**k, dieve, nukirpusi pardav**ė** šal**ty**“ (ŠD 29). Sakyti, kad taip elgiamasi iš jaunatviško neišmanymo ar patirties neturėjimo, negalime, nes Donelaitis tą patį daro

²⁰ Marcelinas Ročka, *Donelaičio eilėdara*, 1949, VU bibliotekos Rankraščių skyrius, F 76–21, p. 45–46; Aleksas Girdenis, *op. cit.*, p. 71.

ir *Metuose*: „Ak, šlovings Dieve, kaip dyvins tavo sutaikymai!“ (PL 87); „Ale, želėk Dieve! kiek džiaugsmo judu sulaukėt“ (PL 386); „Ogi dabar, želėk Dieve! jau vasara randas“ (PL 424); „Vei ir grybų jau, želėk Dieve! Neragausim“ (VD 598) etc.

Vadinasi čia išvardytų žodžių iktų nesutapimas su mums įprastu žodžio kirčiu nėra vien pasakėčių ypatybė. Ji būdinga ir *Metams*, tad negali būti laikoma vien pasakėčių yda. O iš tiesų tai čia nėra jokios ydos. Girdenio teigimu, šie žodžiai Donelaičio tarmėje buvo kirčiuojami kitaip, ir tuomet iktas sutapdavo su žodžio kirčiu. Jis nurodo, kad poeto tarmėje kai kurių žodžių buvo kirčiuojamas pirmasis skiemuo (dovana, garsai, kvapų, lopų, niekų, orai, pelių, pietų, stalų, tėvai, viršaus, žirgai, vaikai etc.), o kai kurių – antrasis (dyvai, griekais, kiaunė, sklypai, tokio, ūsai, dosniai, puikiai, saugotis etc.). Man atrodytų, jog dar reikėtų pabrėžti, kad svarbų vaidmenį tikriausiai vaidino ir kitas faktorius. Donelaitis bandė derinti akcentinę eilėdarą su kvantitatyvine, o pastarosios taisyklės visiškai ignoruoja žodžių kirčius. Taigi poetą galėjo veikti ir kvantitatyvinės eilėdaros dėsniai.

Pasakėčiose vyrauja pentemimerinė cezūra²¹. Ją dažniausiai rinkdavosi romėnų poetai, o jų kūrybos skaitytojai ją laikė gražiausia. Žinoma, kiekvienas poetas įterpdavo į savo kūrinį ir kitų rūšių cezūrų. Donelaitis elgiasi lygiai taip pat. Pasakėčiose šen bei ten irgi randame kitokių cezūrų. Kai kurias pasakėčių eilutes galima perskaityti dviem variantais, darant vienokią ar kitokią cezūrą.

Taigi detalaus tyrimo medžiaga parodė, kad teiginiai apie pasakėčių eilėdaros ydingumą yra nepagrįsti. Galime drąsiai tvirtinti, jog akcentinės eilėdaros požiūriu Donelaičio pasakėčių eilėdara yra taisyklinga ir brandi.

Šąsajos su *Metų* leksika. Pirmiausia reikėtų pabrėžti, jog pasakėčios neturi savo atskiro žodyno. Aprašius ir patikrinus kiekvieną žodį, pasirodė, kad iš pasakėčiose pavartotų 782 skirtingos reikšmės žodžių tik 21 žodžio nėra *Metuose*. Vadinasi, *Metų* ir pasakėčių leksika iš esmės yra ta pati. Idant būtų akivaizdžiau, galima peržvelgti toliau pateiktus pavyzdžius, liudijančius įvairiopą bendrumų skalę.

Pasakėčios, be abejo, negalėjo būti parašytos kitokia tarme nei *Metai*, taigi šiuose kūrinuose randame daug lygiai tokių pat tarminių ypatumų. Zigmo Zinkevičiaus teigimu, judriojo a išmetimas yra būdingas Donelaičio

²¹ Stabtelėjimas po trečiosios pėdos pirmojo skiemens.

krašto tarmės bruožas²². Todėl ir pasakėčių, ir *Metų* tekste gausu įvairių kalbos dalių sutrumpintos galūnės formų. Pvz.: „Būk jos **tėvs** iš jo savo svodbai žyčijęs miežių“ (ŠD 12); „Nės jau jiems **tėvs**, moma ir močekka liepė“ (PŠ 40); „Ar nežinai, kaipo tavo **tėvs** man pievą nuėdė?“ (VP 24); „Bet visur aštriai kaip **tėvs** užstodavo bėdžių“ (VD 178); „Tu kaip **tėvs** meilings užstot mokėdavai žmones“ (VD 231); „**Tėvs** mano Krizas numirdams mane mažą paliko“ (VD 321); „Ar ne gana pons amstrots mus, kaip **tėvs** pamokydams“ (ŽR 363). „Tas **nevidons** smarkus, kaip girdit, avį užpuolė“ (ŠD 11); „Tas **nevidons** baisus, vis poniškai pasipūtęs“ (ŽR 396). „Aš visados kol **gyvs** tokios neteisybės baisėjau“ (PŠ 29); „Ir kol **gyvs** krutėsu, jų kasdien paminėsu“ (PL 454). „Tu išputėli **pilvots**“ (AG 25); „Ale Dočys, nei dumčius koks **pilvots** įsirėmęs“ (RG 703). „Bet jau gandras, gerai tokią šelmystę **matydams**“ (LGČ 28); Bet mėsininks, tai vis gerai iš tolo **matydams**“ (RJ 27); „Štai šis gyropelnys, tokią silpnbę **matydams**“ (AG 10); „Aš, vaitodams ir vis tokią bėdą **matydams**“ (PL 429); „Krizas koliojo, nuopertą porą **matydams**“ (RG 234). „**Ans** razbaininks, **ans** klastorius budelio vertas“ (RJ 38); „Aužuols, **ans** šakots didpilvis“ (AG 1); „**ans** klastorius“ (PL 197); „**ans** žioplys“ (PL 120); „kisielius **ans**“ (VD 671); „**ans** įsirėmęs vis“ (RG 328); „**ans** Dočys“ (RG 399); „**Ans**, savo vaikičius kaip drimelius užaugydams“ (RG 832); „**ans** pamokymą peikia“ (RG 841); „**ans** durnas pulks“ (RG 858); „**ans** dramblis“ (ŽR 17); „**ans** pasikirtęs pradeda skaldyt“ (ŽR 203). „**Viens** kaip koks baisus erelis sviete lakioja“ (AG 42); „Štai **viens** pons“ (PL 210); „Štai **viens** kaip ponatis poniškai šokinėdams“ (VD 81); „**Viens** savo kablį, o kits naujintelę šakę / Nešdams“ (VD 153–154); „**Viens** jų Slunkium, o kits Pelėda vadinams“ (RG 233); „**Viens** taria per šviesu, kitam negana šviesybės“ (RG 540); „**Viens** stovėdams ir vis šen ir ten žioplinėdams“ (ŽR 126); „Dievą **viens** nieku laidydams juokiasi šelmis“ (ŽR 156).

Ir pasakėčiose, ir *Metuose* veiksmazodžio bendratis ir esamasis laikas dažnai praranda trumpąjį i: „Tikt baisu **girdėt**, koks tai neprietelius buvo“ (ŠD 3); „kits ausų **girdėt** nepalaikė“ (RG 744); „Rods negražu **girdėt** ir būrui didelė gėda“ (ŽR 374); „**liudyt** vadino“ (ŠD 14); „**Liudyt** ir ant Dočio skūst anksti nukeliavo“ (ŽR 332). „O jei ne, tai tuo pavelysiu visą **suplėšyt**“ (ŠD 22); „Ir **suplėšyt** ką tyloms į pagirį traukė“ (PL 26). „Tas bile ką ūmai kaip šelmis **gal**

²² Zigmąs Zinkevičius, *Lietuvių kalba XVIII–XIX a.*, Vilnius: Mokslas, 1990, p. 278.

numanyti“ (VP 38); „Jiems garbės gana, kad **gal** pas kakalį stotis“ (AG 31); „vos **gal** atsivėsti“ (VD 190); „kas **gal** [...] surokuoti“ (VD 191); Ale kuomi **gal** biednas bŭrs savo vėdarą linksmyt“ (VD 208); „toksai be bŭrų **gal** įsiremti“ (VD 280); „jŭ pyragais **gal** pasivalgyt“ (VD 281); „kaip **gal** vargings gaspadorius / Iš bėdos išsirisit“ (VD 316–317); „kaip daug pliuškėt **gal** moterų būdas“ (RG 216); „sukviesti bičiuliai **gal** čestavotis“ (RG 238); „tokie daiktai tau **gal** didei susigadyt“ (RG 388); „Čia viens urvoj sau šiltai, kaip **gal**, įsigūžtęs“ (ŽR 51); „daug iškadų **gal** padaryti“ (ŽR 212); „daug iškadų gal ūmai padaryti“ (ŽR 237); „Tai mums per pietus kasdien dar gal nusiduoti“ (ŽR 276); „O ar **gal** ereliui žvirblis glŭps prisilygint?“ (ŽR 407).

Ir pasakėčiose, ir *Metuose* žodžio „brolis“ šauksmininko forma yra „bro-lau“: „Sveiks, – tarė, – miels **bro-lau!** Ką veikia tavo pačiotė?“ (LGČ 2); „Bet nepadyvyk man, **bro-lau**, jau barti reikėtŭ“ (LGČ 5); „Sveiks, – tarė, – miels **bro-lau**, į mŭsų kampa parėjęs“ (LGČ 19); „Imk, – tarė, – miels **bro-lau**, aš tau daugiau dar atnešiu“ (LGČ 24); „Ak, – tarė, – miels **bro-lau**, bėda mane didelė spaudžia“ (LGČ 42); „Ale dabok, **bro-lau**, aš tau dar daugiau pasakysiu“ (VD 187); „Juk žinai, **bro-lau**, koku, kai svilina saulė“ (VD 204); „Aš, girdėk, **bro-lau**, šią kiaušę žilą sulaukęs“ (VD 318); „Tikt girdėk, **bro-lau**, kaip man biednam pasidarė“ (VD 366); „O štai, mislyk tikt, **bro-lau**, kas čia pasidarė“ (RG 204); „Mans **bro-lau** širdings, kam spardais taip susiraukęs?“ (RG 533); „Ak širdings **bro-lau**, didei meldžiu, nepadyvyk“ (RG 570) etc.

Donelaičio kūryboje esama žodžių junglumo netaisyklingų atvejų, netinkamų junginių ir kitų vartosenos riktų. Jie būdingi tiek pasakėčioms, tiek *Metams*. Pvz., pasakėčiose aptinkame netaisyklingus junginius „ant laukų“, „ant svieto“, „ant vietos“: „Lapė **ant laukų** medžiodama gandrą sutiko“ (LGČ 1); „Karvių ir arklių, avių ir kiaulių visokių / **Ant laukų** visur ir giriose daugel suėdei“ (VP 18); „Lapių dar per daug visur **ant svieto** medžioja“ (LGČ 56); „Taip **ant svieto** yra“ (LGČ 72); „Ir neturėdama jau **ant viso svieto** pagalbos“ (ŠD 26); „Taip **ant svieto** yra“ (VP 37); „Ir, **ant vietos** ūmai sudraskęs, visą suėdė“ (VP 36). Tokie pat junginiai nereti ir *Metuose*: „Irgi pavasaris **ant visų laukų** pasirodė“ (PL 31); „Ir pasisotint **ant laukų** vos mažumą rado“ (PL 41); „O kiek **ant laukų** linksmai plezdendami laksto“ (PL 180); „Nei žolelės **ant laukų** dar augdami žydin“ (VD 72); „Kad jis naktyj **ant tamsų laukų** klydinėdams / Budę naują su dalgiu šukėtu prapuldė“ (VD 451–452); „Vislab, kas pas mus lakstydamas vasarą šventė / Ar plezdendams **ant laukų** linksmai

šokinėjo“ (RG 30–31); „Ak, kiek viežlybų kaimynų, butą palikę, / Rudenyj **ant laukų** šaltų klydinėdami slapos“ (RG 673–674); „Bet nei žvėrys **ant laukų** bėginėdami vargtum?“ (ŽR 227). „Kaip jūsų veislės pulks **ant svieto** šio prasiplatys“ (PL 380); „Irgi nemaž **ant svieto** šiaip ir taip prisibandęs“ (VD 319); „Taip **ant svieto** jau, kaip mums Švents praneša raštas / Vis pulkelis miels viernųjų buvo mažesnis“ (RG 856); „Rasi mane tuojaus **ant vietos** būtų užmušęs“ (RG 647).

Kalbiškai nesklindus, pasak Gineičio²³, darinys yra tokia eilutė: „Bet **nepadyvyk man**, bro lau, jau barti reikėtų“ (LGČ 5). Čia ir svetimžodis „padyvyti“, ir jo vartoseną su naudininku iš tiesų nėra girtini, tačiau ir *Metuose* randame 3 tokios vartosenos atvejus: „Ak, **nepadyvyk man** dėl tokio dyvino žodžio“ (RG 449); „Ir, kad **jiems padyvyji**, dar barasi smarkiai“ (RG 617); „Ben **nepadyvykit jam**, jo pamatydami skrandą“ (ŽR 273).

Kelis kartus pasakėčiose randame netaisyklingą veiksmožodžio „laikyti“ vartoseną su prielinksniu „per“ ir galininku: „Rudikį, kaip girdi, ant turgaus **laikė per vagį**“ (RJ 32); „Ir, ką pats pelnei, **laikyk per savo dalyką**“ (RJ 49); „O labiaus karklus ir krūmus **laikė per nieką**“ (AG 6); „O save vieną tikt **per drūtą laikydams**“ (AG 11). Lygiai tokią pat vartoseną randame ir *Metuose*: „O štai mes, mieste **per nieką laikomi** būrai“ (VD 40); „Ir būrus prastus **per kiaulių jovalą laiko**“ (PL 258); „Juk žinai, kaip jis tave **per drimelį laiko**“ (PL 275); „Spjau do nei ant šuns ir jį **per drimelį laiko**“ (VD 175); „Iš nelabos širdies **per paiką drimelį laiko**“ (RG 471); „Ir jį spjau dydams **per paiką kumelį laiko**“ (RG 495); „Vokiečiai lietuvninką **per drimelį laiko**“ (ŽR 530).

Gal dėl vokiečių kalbos veiksmožodžių „beneiden“ ar „mißgönnen“, vartojamų su galininku, įtakos, gal dėl kitų priežasčių veiksmožodis „pavydėti“ vienoje pasakėčioje pavartotas su galininku: „**kožną kąsnelį pavydi**“ (LGČ 54). Tą patį žodžių „kąsnelis“ ir „pavydėti“ junginį randame ir *Metuose*: „O jūs bėdžiui man **kąsnelį tokį pavydit**“ (ŽR 149).

Pasakėčiose esama minkštųjų priebalsių sukietinimo atvejų: „O jam taip drąsiai į kromo būdą **bekopant**“ (RJ 11); „ant nugaros **kopa**“ (AG 23); „į juodus debesis **kopa**“ (AG 44); „Ale žinai, koks **trūsas** yr ant stogo maitintis“ (LGČ 12) etc. Zinkevičiaus teigimu, minkštųjų priebalsių kietinimas

²³ Leonas Gineitis, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, p. 265.

yra būdingas ano meto Mažosios Lietuvos raštams. Jo nuomone, tai vyko dėl vokiečių kalbos įtakos²⁴. Tokie pat variantai būdingi ir *Metams*: „miegot į patalą **kopa**“ (VD 17); „iš patalo **kopa**“ (VD 118); „sušilt į šiltą patalą **kopam**“ (ŽR 71); „Ir šaltos žiemos **trūsus** pargraudama juokės“ (PL 2); „Nės be **trūso** Dievs mus išmaityt nežadėjo“ (PL 474); „Aš didei džiaugiuos, tą **trūsą** jo pamatydam“ (ŽR 573) etc.

Kad junginys „iš geros širdies“ (LGČ 50) yra netaisyklingas, pastebėjo dar Ludwigas Passarge, jį pakomentavęs taip: „Is geros sirdies – aus gutem Herzen, wörtliche Übersetzung aus dem Deutschen.“²⁵ Šiuolaikinės mokslininkės irgi teigia, kad būdai reikšti junginys „iš“ + kilmininkas atsirado dėl vokiečių kalbos įtakos²⁶. Junginį „iš širdies“ randame ir *Metuose*: „Dievui iš širdies visos viernai dėkavojo“ (PL 62); „Bet ir **iš širdies**, kad gramdyt reiks, pamokysiu“ (VD 147); „**Iš nelabos širdies** per paiką drimelį laiko“ (RG 471); „**iš tikros širdies** jiems primeti pluoštą“ (ŽR 555).

Žodį „užgēr“ sakinyje „**užger** šį sykį priimkie“ (LGČ 21) Passarge tikriausiai pamatuotai laikė germanizmu²⁷. Tą patį prievieksmį su tuo pačiu veiksmažodžiu „priimti“ aptinkame ir *Metuose*: „Bet **užger** reik pr'imt, kaip duoda Dievs padalydam“ (ŽR 567).

Pasakėčias su *Metais* sieja ne tik netaisyklingos vartosenos atvejai. Daug daugiau randame kitų įvairių bendrumų. Tai aiškiai parodo žodžių reikšmės, jų vartosenos, vienodų sintagmų pavyzdžiai.

Dalelytė „nei“ ir pasakėčiose, ir *Metuose* turi reikšmę „nė“: „Ir **nei** dangui jau **nei** gero nedavė žodžio“ (AG 14²); „**nei** viens iš didelio pulko“ (PL 27); „Dar **nei** viens ikšiol n'ūžaugo vis besijuokdams“ (PL 334); „O **nei** grašio sau, kad reik, išimti nedrįsta“ (VD 26); „skinkio jam **nei** viens nepasiūlo“ (VD 212); „Ponų dar **nei** viens su kardu negimė sviete“ (RG 459); „Gėdėtis ir juos išpeikt

²⁴ Zigmąs Zinkevičius, *op. cit.*, p. 278.

²⁵ Christian Donalitus' *Littauische Dichtungen*, Übersetzt und erläutert von L. Passarge, Halle a. S.: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1894, p. 348: „Iš geros širdies“ – „aus gutem Herzen“, pažodinis autorės vertimas iš vokiečių kalbos.

²⁶ Jolanta Gelumbeckaitė, *Linksnų ir prielinksninių konstrukcijų sintaksė Jono Bretkūno Biblijos Evangelijoje pagal Luką*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002, p. 207; Eglė Bukantytė, *Martino Lutherio Naujojo testamento (1522–1546) įtaka Jono Bretkūno Naujojo testamento vertimui (1579–1580) sintaksės aspektu*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 70–71.

²⁷ Christian Donalitus' *Littauische Dichtungen*, p. 348.

nei viens neprivalė“ (RG 780); „**nei** viens maloningas karalius“ (ŽR 103); „**nei** vienam klastuot nepraeitis“ (ŽR 182).

Veiksmažodžiui „numanyti“ vienoje pasakėčioje suteikta reikšmė „sumanyti“: „kas nor iškadą daryti, / Tas bile ką ūmai kaip šelmis gal **numanyti**“ (VP 38). *Metuose* tokios reikšmės irgi esama: „Kartais neprieteliai taipo pasislėpti **numano**, / Kad visur ieškodams juos atrast negalėsi“ (VD 413–414).

Prieveiksmis „tankiai“ ir pasakėčiose, ir *Metuose* turi reikšmę „dažnai“: „Ir po to česnies ir lapės **tankiai** minėjo“ (LGČ 35); „**Tankiai** vos plutas sausas į vėdarą kišam“ (RG 314); „**Tankiai** mes tvanke, prastai maišydami skinkį / Ir vandens malkus iš klano semdami, gėrėm“ (RG 366–267); „Todėl **tankiai** tau reikės ugnies prasiskilti“ (ŽR 283); „Nės jau žilas buvo žmogus ir sirgdavo **tankiai**“ (ŽR 450).

Žaidimą, išdykavimą, dūkimą reiškiantis veiksmažodis „lošti“ vienodai asmenuojamas ir pasakėčioje, ir *Metuose*: „jau per daug tasai raspustininks **lošo**“ (AG 13); „Mes, vaikai, ant ūlyčių krūvoms susibėge, / **Lošom** ir durnus štukus kaip kūdikiai taisėm“ (PL 299–300); „Jaunas savo dienas glūpai gaišydami **lošta**“ (VD 83).

Pasakėčių veiksmažodžio „laikyti“ semantinis laukas yra tokio pat platumo, kaip ir *Metų*. Turėjimo savo žinioje reikšmę randame šiais atvejais: „Todėl jau jus [ožkas] daugiau karalius draudžia **laikyti**“ (VP 31); „Juk jie ir kiaules stuboj **laikyt** nesigėdi“ (RG 794). Sulaikymo, suturėjimo reikšmė: „Tič, – tarė, – tu bezliepyčia, man **laikyk** savo snukį!“ (VP 22); „Ir **laikyk** savo snukį, kad kalboj nepakriktų“ (ŽR 410). Dar yra saugojimo ir tausojimo reikšmė: „Ir visos giminės bei tėvų paprotį **laiko**“ (PŠ 39); „Aš, kad Dievs **laikys**, tarp jūsų mūdriai makaluodams, / Ne tiktai, kad mėšit, jus vienai pridabosiu“ (VD 145–146); „Ir iščėrausi, kad Dievas **laikys**, žiemavodams“ (VD 689); „Kad mus sviete Dievs **laikys**, toliau sudavadys“ (ŽR 613).

Veiksmažodis „išdarkyti“ visur reiškia „išplūsti“, „išskeikti“: „Kad sūdžia, gir-dėdams skundą, visas supyko / Ir nekaltąją avelę skaudžiai **išdarkė**“ (ŠD 20); „O dėl ko tu taip lietuvninką nabagėlį / **Išdarkai**, jo šelmystes visas pasakydams?“ (ŽR 167–168).

Verba memoriae grupės veiksmažodžiai „atsiminti“ ir „minėti“ pasakėčiose vartojami su kilmininku: „**atsimink** savo galo“ (AG 25); „Ir česnies **dyvinos** **bei turgaus** tankiai **minėjo**“ (RJ 30). *Metuose* randame tokią pat vartoseną: „**atmena** Dievo“ (ŽR 401); „Ir kol gyvs krutėsu, **jū** kasdien **paminėsiu**“

(PL 454); „Ar jau gėditės pas stalą **Dievo minėti**?“ (PP 145); „**Dievo ir dangaus** visai **minėti** paliovėt?“ (PP 153). *Verba memoriae* grupės jungimo su kilmininku pavyzdžių galima buvo pateikti ir prie netaisyklingos vartosenos atvejų, bet šių veiksmažodžių junglumo dalykai nėra visai aiškūs: Palionis mano, kad kilmininkas po *verba memoriae* veiksmažodžių ne visada yra atsiradęs dėl kitų kalbų įtakos²⁸.

Vietoje dabar paplitusios formos „įsidrašinti“ vienoje pasakėčioje randame „pasidrašinti“: „Jis **pasidrašino** į kupčiaus būdą įkopti“ (RJ 9); „Jis **pasidrašino** glūpai mėsininką lankyti“ (RJ 23). Tokia pat forma vartota ir *Metuose*: „Iš bjaurių pašalių pamaži **pasidrašino** lįsti“ (PL 208); „**pasidrašino** klausiti“ (PL 221); „Kad ir vaikpalaikiai jau man išsišiept **pasidrašin**“ (RG 500); „Ir pamokydamas jį kaip reik **pasidrašini** koliot“ (RG 650); „išpeikt **pasidrašin**“ (RG 830); „**pasidrašinę** žiūrim“ (ŽR 679) etc.

Veiksmažodžio „bylinėti“ sangražinės formos Donelaičio kūryboje nėra. Visur randame nesangražinę formą: „Šuo, didei smarkus, vadinams Krizo Didgalvis, pas liūtus **bylinėdams** kartą avį apskundė“ (ŠD 1–2); „Ir dėl kiaulių numuštų **bylinėti** pradėjo“ (RG 728); „Taigi dabar **bylinėk** su juo, taip ubagu tapęs“ (ŽR 254). Panašiai vietoje sangražinio veiksmažodžio „nusiimti“ vartojama „nuimti“: „kepurę **nuimti**“ (AG 42, 49); „siūlyk [...] kepurę **nuėmęs**“ (VD 404; PP 110).

Dabar mums neįprastą veiksmažodį „klastuoti“ Donelaitis vartoja visur: „O tikt **beklastuodami** vagys lankė kits kitą“ (LGČ 68); „Vogdams, atidams, **klastuodams** šelmis vis būsi“ (PŠ 42); „O jam taip bekapanojant, **klastuodami** vagys / Liepas uždraustas, pušis ir kietmedį vagia (ŽR 113); „Taip nesvietiškai **klastuot** ir guot užsimano“ (ŽR 145).

Retas žodis „kietsprandis“ pasirodo ir *Metuose*, ir vienoje pasakėčioje: „Ir šį **kietsprandį** taip smarkiai visą sudraskė“ (AG 16); „Ir kaip **kietsprandis** šaltyšiaus žodį paniekys“ (ŽR 296).

Svetimžodis „iškada“ ir *Metuose*, ir pasakėčiose sudaro pastovų junginį su veiksmažodžiu „daryti“: „Ale žmogus smarkus, kitiems **iškada darydams**“ (RJ 37); „Kas nor **iškada daryti**“ (VP 37); „Ar nesibijotės žmonėms **iškada daryti**?“ (PŠ 27); „Su tinklais glūpiems draugams **iškada padaro**“ (PL 193); „Ir per daug durnuodams sau **iškada padaro**“ (PL 296); „O kiek sykių dar

²⁸ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis, 1967, p. 154.

iškadā sau pasidaro“ (PL 438); „Taip paskui toks neprietelius, **iškadā pada-
reš**“ (ŽR 251); „Sau ir artymui biednam **iškadā padaro**“ (ŽR 362).

Nutrupėjusios galūnės dalelytė „ben“ sudaro pastovų junginį su žodžiu „kartą“: „ir jau **ben kartą** reikėtų“ (LGČ 11); „Eikš **ben kartą** pas mus“ (PŠ 18); „Taigi **ben kartą** pas mus ant mūsų rodykis medžių“ (PŠ 24); „Taigi **ben kartą** pamesk tokį netikusį būdą“ (PŠ 48); „Kad po tiek vargų **ben kartą** vėl pasi-
džiaugtų“ (VD 681); „Bėkit, skubykiteš **ben kartą** dar pasilinksmint“ (RG 65); „Taigi ben irgi manęs **ben kartą** jau susimilkit“ (ŽR 353).

Ir pasakėčiose, ir *Metuose* vienodi žodžių junginiai gauna tą pačią vietą hegzametro eilutėje. Sintagmą „nei gero nedavė žodžio“ randame parašytą antroje hegzamtero eilutės pusėje: „Ir nei dangui jau **nei gero nedavė žo-
džio**“ (AG 14); „Provininkams visiems **nei gero nedavė žodžio**“ (ŽR 341). Panašiai yra su junginiu „tokį netikusį būdą“: „Taigi ben kartą pamesk **tokį
netikusį būdą**“ (PŠ 48); „Taigi pameskim jau **tokį netikusį būdą**“ (ŽR 192). Ir pasakėčios, ir *Metų* eilutei tiko pabaiga „sunkina širdį“: „Rasi kokia liga ar
gumbas **sunkina širdį**“ (LGČ 31); „Ir permier besirūpydams, savo **sunkina
širdį**“ (PL 443).

Eilučių pradžioje irgi aptinkame vienodų sintagmų. Dažnai jos užima visą
puselį: „**Ir besivoliodams** tas smarves giria per mierą“ (PŠ 2); „**Ir besivo-
liodams** purvuos mus vargino skaudžiai“ (ŽR 18); „**Iš mažų dienų** dabojaus
viežlybai elgtis“ (PŠ 30); „**Išgi mažų dienų** mus skaudžiai vargina bėdos“
(ŽR 646); „**Tas nevidons smarkus**, kaip girdit, avį užpuolė“ (ŠD 11); „**Tas
nevidons baisus**, vis poniškai pasipūtęs“ (ŽR 396); „**Lygiai kaip** svečias koks
į česnį viežlybai kviestas“ (RJ 7); „**Lygiai kaip** antai stiklorius įdeda stiklą“
(ŽR 4); „**Bet girdėkit toliaus**, kas kitą tikosi syki“ (LGČ 36); „**Bet girdė-
kit dar toliaus**, kas čia pasidarė“ (RG 231); „**Ir, kaip pratusi yr**, meilingais
sveikina žodžiais“ (LGČ 41); „**Ir, kaip pratę yr**, tamsoj tralalaudami staugė“
(ŽR 73); „**Ir, kaip pratęs yr**, nupliekdams provą padarė“ (PP 216); „**Todėl iš
bėdos** bandžiau tarp vištų nulįsti“ (LGČ 44); „**Todėl iš bėdos** nusipirkęs dide-
lę pūčką“ (VD 255); „**Todėl iš bėdos** man, vargstančiam nabagėliui, / Slūžyt
ir kiaules varinėt pas Bleberį teko“ (VD 323–324)²⁹; „**Ir be rūpesčių** ant lizdo

²⁹ Trumpesnis junginys „iš bėdos“ irgi būdingas tiek pasakėčioms, tiek *Metams*: „Iš bėdos
miežius nežyčytus žada atduoti“ (ŠD 27); „Taip jis iš bėdos, pas klaną koki nušokęs / Išsisas
ir didei dūsaudams vandenį laka“ (VD 213–214); „O galvijams vargstantiems, neturėdami
pradų, / Iš bėdos pietums nedarytą pašarą duosim“ (VD 567–568); „Ir kasdien girtuodams

lopė sermėgą“ (LGČ 38); „**Ir be rūpesčių** šaltai sapnuodami miega“ (RG 54).

Pateiktieji pavyzdžiai parodo, kad pasakėčiose pavartoti tie patys žodžiai, kurie yra ir *Metuose*, jų vartojimo pobūdis ir principai irgi yra tapatūs. Vadinasi, pasakėčių kalba negali būti nei geresnė, nei blogesnė už epo kalbą.

Išvados. Kadangi parodėme, jog ir eilėdaros, ir leksikos požiūriu pasakėčios niekuo neatsilieka nuo *Metų*, tai nėra jokio pagrindo teigti, jog pasakėčios yra netobuli kūriniai ir parašytos gerokai anksčiau už *Metus*. Vadinasi, akivaizdus ir tikras dalykas yra tik tai, kad nei pasakėčių, nei *Metų* sukūrimo laiko nežinome.

Toliau prasideda hipotezių lygmuo. Iš šiame straipsnyje pateikto tyrimo išplauktų tokia hipotezė. Tai, kad poetas ir pasakėčiose, ir *Metuose* kalba ne tik tais pačiais žodžiais, bet ir tais pačiais junginiais, vadovaujasi vienodais jų vartosenos principais, rodo, jog pasakėčios yra tvirtai prigludusios prie *Metų*. Manychiau, kad Donelaitis jas rašė maždaug tuo pačiu laiku, kaip ir *Metus*. Gal kai kurios pasakėčios galėjo būti sukurtos prieš pradėdant *Metus*, kai kurios – lygiagrečiai su *Metais*, o kai kurios – ką tik pabaigus poemą, bet didelio laiko skirtumo tarp šių kūrinių tikriausiai nebuvo.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

BIRŽIŠKA MYKOLAS, *Duonelaičio gyvenimas ir raštai*, Kaunas: „Vairo“ bendrovės leidinys, 1927.

BIRŽIŠKA MYKOLAS, „Duonelaitis Kristijonas“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 7, Kaunas: Spaudos fondas, 1939, p. 199–213.

BOLDRINI SANDRO, *Prosodie und Metrik der Römer*, Stuttgart und Leipzig: B. G. Teubner, 1999.

BUKANTYTĖ EGLĖ, *Martino Lutherio Naujojo testamento (1522–1546) įtaka Jono Bretkūno Naujojo testamento vertimui (1579–1580) sintaksės aspektu*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.

CHRIST WILHELM, *Metrik der Griechen und Römer*, Leipzig: Druck und Verlag von B. G. Teubner, 1874.

bei durnai smaguriaudams, / Iš bėdos paskiaus kaip smirdas ubagai teko“ (RG 400–401); „Būru iš bėdos į ranką pinigą bruka“ (RG 480); „Iš bėdos nei žydas jau priviliot paspratin“ (RG 590); „iš bėdos per subinę drožia“ (RG 835); „ben kartą jau susimilkit, / Kad aš iš bėdos, gaivydams savo dūselę, / Varnų ben kelias išsikept kasmets nusišaudau“ (ŽR 353–355); „Iš bėdos pelnytis ką nusitversite darbus“ (ŽR 589).

- CHRISTIAN DONALITIUS' *Littauische Dichtungen*, Übersetzt und erläutert von L. Passarge, Halle a. S.: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1894.
- DOVEIKA KOSTAS, „Vingiuotas gyvenimo kelias“, in: *Kristijonas Donelaitis literatūros moksle ir kritikoje*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 39–60.
- GELUMBEKAITĖ JOLANTA, *Linksnių ir prielinksnių konstrukcijų sintaksė Jono Bretkūno Biblijos Evangelijoje pagal Luką*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002.
- GINEITIS LEONAS, *Klasicizmo problema lietuvių literatūroje*, Vilnius: Vaga, 1972.
- GINEITIS LEONAS, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius: Vaga, 1990.
- GINEITIS LEONAS, *Prūsiškasis patriotizmas ir lietuvių literatūra*, Vilnius: Pradai, 1995.
- GIRDENIS ALEKSAS, „Metų“ hegzametas“, in: *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Vaga, 1993, p. 60–96.
- HERMANN GOTTFRIED, *Handbuch der Metrik*, Leipzig: bei Gerhard Fleischer dem Jüngeren, 1799.
- Iš vokiškųjų raštų apie Donelaitį*, parengė Leonas Gineitis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002.
- JOVAIŠAS ALBINAS, *Kristijonas Donelaitis*, Kaunas: Šviesa, 1992.
- JOVAIŠAS ALBINAS, *Senoji Lietuvos literatūra*, Kaunas: Šviesa, 1998.
- KORSAKAS KOSTAS, „K. Donelaitis ir jo „Metai““, in: *Kristijonas Donelaitis, Metai. Pasakėčios*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1945, p. 3–18.
- KUZMICKAS VINCAS, *Kristijonas Donelaitis*, Vilnius: Vaga, 1983.
- LEBEDYS JURGIS, *Lituanistikos baruose*, t. I, Vilnius: Vaga, 1972.
- Lietuvių literatūros istorija*, t. I, redagavo prof. K. Korsakas, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957.
- NAUJOKAITIS PRANAS, „Kristijonas Donelaitis (1714–1780)“, in: *Egzodo Donelaitis: Lietuvių išievių tekstai apie Kristijoną Donelaitį*, sudarė ir parengė Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Aidai, MMI, p. 219–259.
- [NESSELMANN GEORG HEINRICH FERDINAND,] „Vorrede“, in: *Christian Donalitiuss Littauische Dichtungen* nach den Königsberger Handschriften mit metrischer Übersetzung, kritischen Anmerkungen und genauem Glossar herausgegeben von G. H. F. Nesselmann, Königsberg: Verlag von Hübner et Maß, 1869, p. III–XIV.
- MAIRONIS, „Kristijonas Donelaitis“, in: *Maironis, Raštai*, t. III, antroji knyga, Vilnius: Vaga, 1992, p. 758–779.
- MEISTER KARL, *Die homerische Kunstsprache*, Leipzig: Verlag und Druck von B. G. Teubner, 1921.
- MIŠKINIS MOTIEJUS, *Lietuvių literatūra*, Kaunas: Šviesa, 1990.
- PALIONIS JONAS, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis, 1967.
- RHESA LUDWIG JEDEMIN, „Vorbericht“, in: *Das Jahr in vier Gesängen, Ein ländliches Epos aus dem Litauischen des Christian Doneleitis, genannt Donalitiuss*, in gleichem Versmaß ins Deutsche übertragen von D. L. J. Rhesa, Prof. D. Theol., Königsberg: Gedruckt in der Königl. Hatrungschen Hofbuchdruckerei, 1818, p. V–XXI.

- ROČKA MARCELINAS, *Donelaičio eilėdara*, 1949, VU bibliotekos Rankraščių skyrius, F 76-21.
- ROSINAS ALBERTAS, *Baltų kalbų įvardžiai*, Vilnius: Mokslas, 1988.
- TETZNER FRANZ, „Zum zweihundertjährigen Geburtstag des ostpreussischen Dichters Christian Donalitus“, in: *Altpreussische Monatschrift*, 1914, Bd. 51, p. 171-187; 250-270.
- ULČINAITĖ EUGENIJA, JOVAIŠAS ALBINAS, *Lietuvių literatūros istorija. XIII-XVIII amžiai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.
- ŽUKAS SAULIUS, *Žmogaus vaizdavimas lietuvių literatūroje*, Vilnius: Baltos lankos, 1995.
- ZINKEVIČIUS ZIGMAS, *Lietuvių kalba XVIII-XIX a.*, Vilnius: Mokslas, 1990.

The Time of Writing of Kristijonas Donelaitis' Fables

Summary

Although the versification and language of the fables has never been researched, the existing hypothesis maintains that as their versification and language are of a poorer quality than those of *Metai (The Seasons)*, Donelaitis wrote them at the outset of his creative path. Having decided on verifying this hypothesis, the material of the detailed analysis has demonstrated that the claims regarding the flaws in the versification of the fables are not justified. We can confidently argue that from the point of view of stress versification the hexameters of Donelaitis' fables are regular and mature. The analysis of the vocabulary of the fables has demonstrated that the fables do not have their own separate lexis. The description and verification of each word has shown that of all the words of different meanings used in the fables only twenty-one words do not appear in *The Seasons*. In addition, the manner and principles for the use of these words are identical. Therefore, if the vocabulary of *The Seasons* and that of the fables are essentially the same, then the language of the fables cannot be better or worse than the language of the epic poem. Since we have demonstrated that from the point of view of either versification or vocabulary the fables do not fall behind *The Seasons*, there is no grounds to claim that the fables are imperfect and were written much earlier than *The Seasons*. Thus the only aspect that is obvious and true is that we do not know exactly when the fables and *The Seasons* were written.

The analysis presented in this paper would result in the following hypothesis: the fact that the poet uses not only the same words, but also the same word combinations in the fables as in *The Seasons*, that he follows the same principles of their use shows that the fables are closely linked to *The Seasons*. In my opinion, Donelaitis wrote the fables at approximately the same time as *The Seasons*. It is possible that some of the fables were written before embarking on *The Seasons*, others at the same time as *The Seasons*, and still others immediately after, there was probably no considerable difference in time between these works.